

ΣΥΓΚΑΤΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΙΑ

Σύμφωνα με την προφορική παράδοση, οι γυναίκες εγκαθίστανται στο σπίτι του συζύγου, πηγαίνουν δηλαδή να ζήσουν με τα πεθερικά τους. Πράγματι, έχουν πολλές πιθανότητες να συγκατοικήσουν, εφόσον σε 113 από τις 152 τελετές «πρώτων» γάμων των ετών 1929-1939 —που εγκαστάθηκαν στη Ραψάνη— τα πεθερικά της νύφης ήταν παρόντα και μόνο σε έξι περιπτώσεις το ζευγάρι των πεθερικών είχε πεθάνει. Εξάλλου η νύφη είχε περισσότερες πιθανότητες να γνωρίσει την πεθερά της από ό,τι τον πεθερό της (10 προς 23). Όπου τα πεθερικά ήταν εν ζωή, η μέση διάρκεια συμβίωσης με το νεαρό ζευγάρι φτάνει στα 15 χρόνια. Η διάρκεια αυτή μειώνεται κατά πέντε χρόνια, σε όσες περιπτώσεις ένα από τα δύο πεθερικά είχε ήδη πεθάνει.

Η αντίθετη περίπτωση, αυτή δηλαδή που ο άντρας πάει «σώγαμπρος» στα πεθερικά του, συναντάται σπανίως, συνήθως όταν ο γαμπρός ήταν από άλλο μέρος ή όταν συνέβαινε η νύφη να είναι μοναχοπαίδι. Όπως είναι αντιληπτό, η προοπτική της συγκατοίκησης του γαμπρού με τα πεθερικά του θεωρείται σαν συμφορά. Σε κάθε περίπτωση πάντως, το νέο ζευγάρι, μετά την εγκατάστασή του στο σπίτι του άνδρα, είχε το δικό του δωμάτιο. Η άφιξη μάλιστα των απογόνων ερχόταν να συμπληρώσει το συνηθισμένο πλαίσιο: τη συγκατοίκηση των τριών γενεών.

Σε ό,τι αφορά στον αριθμό των κατοικιών, οι πρώτες πληροφορίες δίνονται από τους Δημητριάδες, που τον υπολογίζουν γύρω στο 700 περίπου για τα τέλη του 18ου αιώνα.⁸ Η επόμενη μαρτυρία είναι από τον Ι. Λεονάρδο που υπολογίζει τα ραψανιώτικα σπίτια σε 800 το 1836.⁹

Ωστόσο, κατά τη διάρκεια της επανάστασης του Ολύμπου το 1878, κάηκαν

8. Δημητριάδων, *Νεωτερική Γεωγραφία*, Αθήνα 1970 (α' έκδοση 1791), σ. 124.

9. Ι. Λεονάρδος, *Σύγχρονη Περιγραφή της Θεσσαλίας*, Πέστη 1836, σσ. 98-99.

233 σπίτια,¹⁰ γεγονός που επιβεβαιώνεται από μαρτυρία του 1886,¹¹ σύμφωνα με την οποία ο αριθμός των κατοικιών υπολογίζεται σε 500. Τέλος, τόσο από τις παραπάνω μαρτυρίες και την προφορική παράδοση, όσο και από την εικόνα που παρουσιάζουν πολλά κτίσματα σήμερα, φαίνεται πως ένα μεγάλο μέρος των κατοικιών χτίστηκε στα τέλη του προηγούμενου αιώνα.¹²

Σύμφωνα με την απογραφή του 1951, η Ραφήνη είχε 2.054 κατοίκους και διέθετε 650 οικήματα από τα οποία:

- 595 οικοδομές
- 624 διαμερίσματα (αλλά απογράφηκαν 515 οικογένειες)
- 16 βιοτεχνίες – εργαστήρια
- 21 εμπορικά καταστήματα

Η οικιστική έκταση υπολογίζεται σε 1.700 στρέμματα και πρόκειται για σχετικά πυκνό οικισμό χτισμένο σε επικλινές έδαφος.

Βέβαια η προφορική παράδοση μιλάει για καινούριες κατασκευές καθόλη τη διάρκεια του πρώτου μισού του αιώνα μας. Όσο η οικιακή ομάδα μεγάλωνε και ο χώρος γινόταν πολύ περιορισμένος για διευρυμένο νοικοκυριό, κατασκευάζονταν καινούρια κτίσματα προκαλώντας έτσι τη διάσπαση της οικιακής ομάδας. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση μιας ομάδας με πέντε παιδιά, η οποία είχε ένα παντοπωλείο στις αρχές του αιώνα μας. Όταν ενηλικιώθηκαν, τα παιδιά άρχισαν να παντρεύονται, αλλά τα αγόρια, σύμφωνα με το έθιμο, δεν έφυγαν από το σπίτι. Παρόλο που στη συνέχεια υπήρξαν απόγονοι, το νοικοκυριό έμενε ενωμένο κάτω από την ίδια στέγη. Έτσι, οι πάντες ασχολούνταν με το μαγαζί, μέχρι που το πατρικό σπίτι δεν επαρκούσε πλέον (ο ένας από τους αδελφούς είχε τέσσερα παιδιά). Το 1910, αφού πλέον η οικογένεια είχε συγκεντρώσει το απαραίτητο χρηματικό ποσό για την ανέγερση νέας οικοδομής, το νοικοκυριό διασπάστηκε και το μαγαζί έκλεισε.

Τα σπίτια της Ραψάνης ήταν όλα κτισμένα από πέτρα και ξύλο και τα περισσότερα είχαν δύο ορόφους, ενώ η μέση επιφάνεια στο έδαφος ήταν περίπου 80 τετραγωνικά μέτρα. Είχαν ανατολικό προσανατολισμό, ένα κεντρικό μπαλκόνι και σκεπή από κεραμίδια. Επίσης, διέθεταν υπόγειο, που χρησιμοποιούνταν κυρίως για την αποθήκευση του κρασιού. Η οργάνωση του οικιστικού χώρου διέφερε ανάλογα με την κατασκευή. Τα διώροφα σπίτια σε επικλινές έδαφος είχαν δύο εισόδους —τη μία στην κάτω μεριά της πλαγιάς και την άλλη στην πάνω— και ο οικιστικός χώρος κατανεμόταν στους δύο ορόφους. Επάνω ήταν η μεγάλη σάλα και δύο ως τρία δωμάτια. Κάτω το «χαγιάτι», το «χειμωνιάτικο» —όπου βρισκόταν ο αργαλειός— και το «υπόγειο», δηλαδή η αποθήκη στο βάθος του ισογείου, ένας «τυφλός» χώρος που περιβάλλεται από χώμα και το βράχο της πλαγιάς. Για τα σπίτια που είναι κτισμένα σε επικλινές έδαφος και έχουν μόνο έναν όροφο, η σκεπή προς τη μεριά της πλαγιάς είναι συνήθως στο ίδιο επίπεδο με το καλντερίμι. Διαθέτουν και αυτά πάντως ένα υπόγειο, όπου αποθηκεύονταν το κρασί, τα ξύλα και οι

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ

βολβοί.¹³ Η αυλή αποτελεί επίσης κομμάτι του οικιστικού χώρου. Εκεί, εκτός από τα διάφορα παραρτήματα, όλα τα σπίτια είχαν και το φούρνο τους.

Η κατ' οίκον παροχή νερού έγινε το 1962. Η ηλεκτροδότηση της Ραψάνης έγινε μόλις το 1968: μέχρι τότε ο φωτισμός γινόταν με λάμπες πετρελαίου.

Τελικά, σ' ό,τι αφορά στη χωρική οργάνωση της κοινότητας, μπορούμε να πούμε ότι πρόκειται για οικισμό με χαλαρή δομή και με ακανόνιστο σχέδιο.